

APRECIEREA PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL

Andrei ȚURCAN

Rezumând studiul nostru, primordial, se impune necesitatea de a remarca că ceea ce poate fi afirmat fără probe, poate fi respins fără probe. Pornind de la aceasta, ne-am propus să studiem dimensiunile sarcinilor de probațiune, pragurile probării sub aspect teoretic dar și din perspectiva practicii. La fel am abordat prudent cele două noțiuni fundamentale în limitele cărora se răsfrânge impactul activității de probațiune procesual-penale – *bănuiala rezonabilă* și *dincolo de orice dubiu* asupra vinovăției inculpatului.

Este relatat despre probatoriu, în general, structurat prin prisma reperelor sale conceptuale într-o cercetare teoretică. Sunt studiate aspectele ipotetice ale aprecierii probelor, oferind o incursiune în problemele de importanță în domeniu ce țin de interferența liberei aprecieri a probelor ca principiu general, consecințele și regulile de aplicare a doctrinei *fructului pomului otrăvit*, precum și principiul nevinovăției, cunoscut în latină *in dubio pro reo* ce este prezent ca o un fir roșu prin întregul proces penal. Principiul *liberei aprecieri a probelor* nu constituie o categorie parte componentă a independenței judecătorilor, deși este tangentă acesteia. Ultima este o garanție procesuală de sine stătătoare care vine să ajute judecătorii ca aceștia să nu fie constrânși de formalitatea legii. În același timp, aflarea adevărului nu poate prejudicia *prezumția de nevinovăție* sau neglija regula *fructului pomului otrăvit, libera apreciere a probelor* acționează prin intima convingere a judecătorului, a organului competent care efectuează urmărirea penală, iar ei nu pot ignora imperativele legii, concomitent nici principiul loialității probelor nu se exercită făcând abstracție de obligația de a cerceta cauza sub toate aspectele, de a aplica măsuri de constrângere când există o justificare în limitele legii. Toate aceste noțiuni se iau în considerare pentru a conferi obiectivitate și de a înlătura factorul psihologic la aprecierea probelor, fapt ce ar putea crea impresii eronate, contrare dispozițiilor sau spiritului legii, a intenției legiuitorului.

Prezentăm o incursiune în categoriile practice definitive prin Jurisprudența Curții Constituționale, a Comitetului pentru Drepturile

Omului în aplicarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile civile și politice, a Curții Europene și practica instanțelor de judecată naționale. În această ordine de idei, propunem să fie făcută o trecere în revistă a particularităților și standardelor la aprecierea probelor de aplicare a practicii în vigoare atât naționale în instanțele de drept comun, a celor constituționale, jurisdicțională, cvasijurisdicțională. Astfel, deși în România și în Republica Moldova există abordări specifice, totuși ele ne permit să înțelegem mai bine raționamentele în conjunctura cărora se pune în discuție o apreciere corectă a probelor. La ora actuală, legislația a ajuns în evoluția sa la un punct în care nu persistă divergențe conceptuale semnificative în materie procesual-penală. În ceea ce ține de practica internațională, prezintă interes precedentele Curții Europene, dar și ale Comitetului pentru Drepturile Omului care examinează Comunicările, ca urmare a plângerilor examinate conform Protocolului Opțional la Pactul Internațional pentru drepturile civile și politice ale persoanelor fizice. Sistematizând cele expuse remarcăm concepțiile procesuale în echilibru ce necesită o evaluare delicată. Este lesne de înțeles că angajamentele internaționale ale Moldovei urmează a fi transpuse în practică prin familiarizarea comunității juridice cu practica de aplicare a acestora. Curtea Europeană a statuat că punerea în baza sentinței a probelor obținute prin metode nelegitime și prin violarea drepturilor și libertăților fundamentale, afectează în mod direct dreptul la un proces echitabil și privează reclamantul de dreptul la judecarea în mod echitabil a cauzei sale. Legea procesuală asigură prezumția admisibilității probelor până la proba contrarie. Numai acea probă este admisibilă care conține date a căror autenticitate poate fi verificată. Astfel, după cum deja este precizat în doctrină, este importantă credibilitatea și veridicitatea probelor pentru ca acestea să fie apreciate admisibile și pentru ca ulterior hotărârea judecătorească să poată fi bazată pe aceste probe. Dacă acestea lipsesc, s-ar putea pune în discuțiune acele încălcări vădite imperative pentru un proces echitabil în practica internațională, cu o arbitraritate evidentă sau echivalente cu refuzul în accesul la justiție. Orice îngrădire necesită să aibă o motivare rezonabilă, sprijinită pe lege pentru a se contrapune într-o altă prioritate decât cea impusă de aprecierea *prima facie* conform principiului *in dubio pro*

reo de care se bucură persoana acuzată.

Este evidentă desigur constatarea că orice recomandări, abordări novatorii ale Curții Europene sau ale Comitetului pentru Drepturile Omului – nu sunt *panaceu*. De regulă, jurisprudența internațională rezolvă, probabil, doar problemele mai ușoare, în timp ce spețele cu adevărat grele vor cădea tot pe spatele curților naționale. Diversitatea soluțiilor va consta în balanța diferită a principiilor călăuzitoare, a diferitelor raționamente, dar toate având ca scop uniformizarea abordărilor, având la bază preeminența dreptului, a drepturilor și libertăților fundamentale. Astfel, era controversată speța *Gäfgen c. Germaniei* în care s-a consolidat rangul absolut al interdicției torturii pe atât sunt de disperate și cazurile din țările subdezvoltate, cum ar fi ilustrativă speța *Mambu* prin care este demonstrativă impunitatea cu care acționează autoritățile în sfidarea garanțiilor fundamentale ale procesului echitabil. Printre cazurile Curții Europene, menționăm precedentele ce țin de provocarea în comiterea unei infracțiuni, fiind remarcabilă speța *Teixeira de Castro c. Portugaliei* prin care s-a argumentat că este de fapt sarcina statului de a demonstra că nu a avut loc nicio înscenare/provocare. Aceasta este în concordanță cu principiul *prezumției de nevinovăție* și permite eventual aplicarea *regulii fructului pomului otrăvit* ce ar trebui să ducă pe cale de consecință la excluderea probelor de incriminare a persoanei acuzate, atât timp cât există probe derivate, directe sau indirecte din proba inițială, obținută cu încălcarea legii.

În esență, la ora actuală construcția *case law* a Curții este suficient de dezvoltat pentru a ne permite să spunem că este *ab initio* vocația instanțelor naționale să aprecieze fondul celor mai complicate spețe. În această ordine de idei, cazul Onica examinat de către Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani din 30.07.2018, ședința căreia se remarcă prin aceea că instanța de fond a recunoscut încălcările dreptului la un proces echitabil ale inculpaților. Pe această cale, hotărârile de calitate vor deveni hârtie de turnesol pentru promovarea celor mai bune motivări, manifestând coerența actului de justiție. Este tot în interesul justiției recunoașterea carențelor procedurale care au fost admise, deoarece una din sarcinile reformei justiției este promovarea practicilor sănătoase în jurisprudență.

Credem că îndeplinirea exigențelor unui proces echitabil este o chestiune ce ține de diligența, de tenacitatea tuturor participanților în

proces. Nu poate fi într-o clipă schimbată situația cu problemele de sistem care există, însă cu certitudine eforturile continue ale autorităților au reușit să înlesnească motivarea hotărârilor, vizualizarea și aplicarea teoriei probațiunii, a practicii ce a devenit actualmente o chestiune ordinară, de rând cu invocarea hotărârilor Curții Europene, recunoscând astfel consecutivitatea în respectarea obligațiilor asumate de către Republica Moldova ca stat care transpune în viață standardele existente.

Recomandat

Dumitru ROMAN, dr., conf. univ.